

ZÁPIS Z TEMATICKÉHO WORKSHOPU „VODA V KRAJINĚ“

Kongresové centrum Floret Průhonice, 11. června 2014

Program: viz příloha

Potenciální účastníci konference byli osloveni během května a začátku června roku 2014. Pozvánka s programem byla k dispozici na webu: www.eagri.cz a www.vumop.cz, současně bylo minimálně 150 potenciálních účastníků osloveno přímo formou elektronického mailingu, či osobního pozvání.

Workshop zahájil Ing. Jiří Hladík Ph.D., předseda pracovní skupiny VODA s popisem aktuálních extrémních výkyvů počasí, které příroda není schopna pojmout. Ing. Pavel Sekáč upozornil na nerovnováhu mezi přístupem ke spotřebnímu zboží na příkladu pohonných hmot a vody, na kterém je patrná nerovnováha v přístupu k vodě. Z tohoto příkladu lze taktéž usuzovat budoucí ovlivnění ceny vody mnoha aspekty, zejména průmyslem. Označil sucho a povodně za spojitě nádoby a které by měly být spravovány koncepcí s životností delší než pouhé volební období.

Problematiku vodního hospodářství v ČR a realizaci staveb na ochranu před povodněmi představil RNDr. Pavel Punčochář, CSc. Popsal extrémní projevy počasí v posledních 20 letech a aktivity směřující k zmírňování následků. Změnu klimatu označil za téma, kterým je nutné se zabývat. Upozornil, že využití povrchových vod výrazně roste v suchých obdobích, přesto se zásobování obyvatel daří zajišťovat. Např. V roce 1993 nastalo výrazné snížení vodního stavu na Želivce, koncoví odběratelé však nepocítili žádná omezení. I letos již dlouhé období bez srážkových úhrnů způsobilo pokles hladin u cca 90% sledovaných vrtů, vodní nádrže však prozatím zvládají situaci udržet, přesto je hrozba sucha stále reálná. V případě výrazných such bude 10% obyvatel bez zdrojů, významný problém by ale nastal i v energetice, zejména v nedostatku vody pro chlazení. I proto je dlouhodobě součástí plánování v oblasti vod hájení (nyní již jen 65) lokalit vhodných pro akumulaci povrchových vod, které by mohly zajistit nové zdroje pro pitnou vodu i průmysl. Pro prevenci před povodněmi spravuje ministerstvo zemědělství dotační program, v němž je plánováno zrealizovat opatření za 50 mld. Korun do roku 2027. V současné době se nacházíme zhruba v polovině programového období a k čerpání zbývá zhruba polovina financí.

Voda v krajině a správa povodí bylo téma RNDr. Petra Kubaly, který se ohlédl za konferencí Povodně a Sucho, která se konala pod záštitou akademie věd o týden dříve, kde byla zmiňována potřeba zvýšit zájem politiků o problematiku vody v krajině. Hned v úvod však bylo konstatováno, že tuto potřebu se dlouhodobě nedaří naplňovat. Následovala konference na Medlově, kde odborníci vyjádřili větší obavu ze sucha než z povodní. Upozornil, že vodní nádrže mají více funkcí než jen zadržet vodu a vnímání činností správců povodí laickou veřejností při extrémech je tak značně zkresleno a vyvolává četné debaty. Nejednotný je názor zejména starostů nad a pod přehradami, mediálně sledovaní sou však spíš

ti pod nádržemi. I sucho je mnohdy vnímáno neobjektivně, patrné to je z výroku „Sucha se nebojíme, vybudovali jsme bazén“, kdy si laik si na základě prezentace médií neuvědomí, že v případě sucha budou postiženy i jiné jeho aktivity. I RNDr. Kubala upozornil na významné snížení počtu lokalit hájený pro výhledové vodní nádrže z 205 na 65 v uplynulých 10 letech.

Ing. Jiří Pondělíček seznámil přítomné se vztahem mezi vodou a lesem. Les je národní bohatství a jedno z možných opatření jak zadržet vodu v krajině. Les má schopnost vyrovnávat vláhový deficit lépe než travní porosty a především než orná půda vůbec. Voda z lesů proudí i bez manipulačního řádu, přesto bychom ho v této souvislosti neměly opomíjet. Legislativa směřovaná na les má tradici již od roku 1852, kdy v ní byla zakotvena i základní péče o les. V současné době stát přispívá na šetrné nakládání s lesy i pomocí náhrady nza výsadbu melioračních a zpevňujících dřevin (přes 11 mil. Kč ročně). Zároveň je podporováno i hrazení bystřin v lesích (cca 28 mil Kč ročně), tato činnost by mohla být rozšířena, ale realizace je svázána s potřebou dalších náležitostí vycházejících ze stavebního zákona. Další finance jdou do lesního hospodářství z krajů, přesto, že je v současné době značně ponížena. Budování retenčních nádrží v lese je na bedrech Lesů ČR, s.p., které jsou v současné době i významným správcem povodí.

Předseda pracovní skupiny Voda seznámil přítomné s vlivem půdy na kvalitu a množství vody v krajině. Pouze zdravá zemědělská půda, která dokáže zadržet 3,5 m³ vody na hektar, má pozitivní vliv na hospodaření s vodou. Funkce půdy související s vodou jsou ovlivněny řadou faktorů, např. množstvím organických látek v půdě, pórovitostí, či utužením. Obdobné je to i s odoláváním půdy extrémním výkyvům počasí, v suchých obdobích zejména větrné erozi, které je významně vyšší při dostatku organické hmoty v půdě. Všechny tyto funkce jsou však nenávratně ztraceny při zastavení půdy, které je stále rychlejší a z významné části zbytečné. Povodně pak musíme chápat jako důsledek nikoliv příčinu škod na majetku a mnohdy i životech lidí. V souvislosti s půdou pak nelze zapomínat na vodohospodářské meliorace, které mají na území ČR dlouholetou tradici. Na hydromorfních půdách významně zvýšily produkční schopnosti, ne všude však byly budovány takto účelně. Životnost těchto systémů je však již na mnoha místech u konce a je tedy žádoucí nastalý stav řešit, nelze však celé území paušalizovat. Na mnoha místech má význam funkčnost odvodnění zachovat, tam kde nebylo odvodnění vybudované na základě potřeby je na místě systém odborně znefunkčnit a v místech, kde je systém účelný, ale rychlým odvodem vody ze zemědělského pozemku se do vody dostává neúměrné množství živin a prostředků na ochranu rostlin je možné budovat umělé mokřady, které napomohou čištění vod ze zemědělství před vtokem do vodního toku. Zároveň byla vyjádřena podpora pozemkovým úpravám, pomocí kterých lze do krajiny navracet chybějící hydrologické prvky.

Ing. Tereza Musilová omluvila Ing Petra Jílka, který měl podle programu vystoupit místo ní, a seznámila přítomné s možnostmi prosazování vodohospodářských zájmů pomocí hospodaření na zemědělské půdě. I z pohledu ministerstva zemědělství je nezbytné podporovat snižování degradace půdy včetně utužování, které je do značné míry zvyšováno vývojem zemědělské techniky. Pomoc by mohlo dodávání organické hmoty do půdy a k tomu vedou standardy dobré zemědělské praxe (GAEC), které musí zemědělec splňovat, an y měl nárok na přiznání plné výše dotace. Zdůraznila zejména GAEC 2 zaměřený na omezení erozní

ohroženosti půd a na GAEC 3 se zaměřením na zvýšení podílu organické hmoty v půdě. Ministerstvo zemědělství v současné době nedisponuje finančními prostředky, které by mohly být využité pro řešení aktuálního sucha, je tedy nutné apelovat na prevenci a dbání o dobrý stav půd, který by mohl snížit stresy rostlin v závislosti na extrémních výkyvech počasí. Zároveň je připravován fond nepojistitelných rizik s notifikací do roku 2020, který by mohl zemědělcům v případě extrémních výkyvů kompenzovat škody. Napomoci dobrému stavu vod by mohla i podpora ekologického zemědělství, které je komplexním způsobem hospodaření na zemědělské půdě, který zajišťuje nejen hodnotu značky Bio, ale i šetrné hospodaření s omezením vnosu chemických látek do krajiny. Cílem je i uzavřený koloběh farmy, která využije odpady z živočišné produkce pro podporu úrodnosti půd.

Ing. Pavel Sekáč seznámil přítomné s možnostmi financování vodohospodářských zájmů z dotačních titulů spravovaných Ministerstvem zemědělství. Nástrojová politika jak vyplývá i z názvu, se týká celé krajiny, přičemž půdu je nutné v této souvislosti chápat jako základní fenomén. Dotace by neměly být vnímány jen jako zdroj plnění kapes. Ale měla by být snaha o vnímání dotací z pohledu veřejnosti příznivěji. Podle některých názorů „GAEC zemědělcům znepříjemňuje život“, jeho cílem je však nasměrovat zemědělce, aby pokud pobírá dotaci, aby neškodil krajině, ale naopak se o ni staral tak jak má. Program rozvoje venkova umožňuje čerpání financí zemědělským i nezemědělským subjektům celou škálou opatření s pozitivním vlivem na vodu. V I. Pilíři je například jedním z nástrojů uplatnění proteinových plodin na zemědělských půdách, které je sice primárně na podporu živočišné produkce, efekty jsou však i ve zlepšení kvality půdy a následně i pozitivní dopad na vodní režim krajiny. V druhém pilíři je možné podpořit opatření investičního charakteru (např. pomocí pozemkových úprav) i neinvestičního charakteru (např. pomocí Agro-environmentálních opatření). Novinkou pro nové programovací období je greening, který by měl fungovat obdobně jako GAEC, tedy systémem, že podpora náleží jen těm, kteří plní jeho podmínky. Tím je kladen tlak na zvýšení střídání plodin, zachování trvalých travních porostů i například na plochy využívané k ekologickým zájmům EFA. Pro navracení krajinných prvků však stále mají nezastupitelnou roli pozemkové úpravy, které by měly vycházet z propojení vývoje klimatu a civilizace, tak je tomu již od dávných dob. Někde proto bude nutné změnit přístupy a způsoby hospodaření. Pomocí Agro-environmentálních opatření je pak snaha zachovat mimoprodukční funkce krajiny. Biopás by však měl být navázán na krajinné prvky, aby splňoval svou funkci. V praxi se však setkáváme návrhy takovýchto opatření spíše tak, aby byly co nejméně ekonomicky ztrátové bez ohledu na funkčnost. Zároveň ministerstvo zemědělství spravuje i čistě vodohospodářské dotační tituly

Ing. Jiří Klápště upozornil v rámci své přednášky se zaměřením na možnosti financování MŽP a přínosy v krajině na silný resortismus v oblasti vodního hospodářství. Pro zvýšení efektivity činnosti zejména státní správy je nezbytné tento jev odstranit, aby se snáze hledali kompromisy bez bojů na rozdíl od neustálého setrvávání na svých pozicích. Zaměřil se nejen na Operační program životního prostředí, ale ze své funkce i na ochranu krajiny a zemědělské půdního fondu. Velký vliv na krajinu ČR má napřímení vodních toků a tím i jejich zkrácení o zhruba třetinu původní délky. Významným rizikem je i nedostatečná ochrana zemědělského půdního fondu, který se také podílí na značné nerovnováze v oblasti vodního

hospodářství a již téměř chybějícím malém vodním cyklu. Pro obnovení vodního režimu krajiny je nutné využívat komplexních opatření technického i přírodně blízkého charakteru. Nezbytný je návrat krajinných prvků např. 800 km mezí, 35 tis. Ha remízků atd., které zmizely při intenzifikaci zemědělství. Již nyní je jasné směřování motivace lidí k aktivnímu přístupu k řešení problematiky extrémní stavy v ekonomických újmách a nepojistitelnosti majetku. 6 let je připravována novela na ochranu zemědělského půdního fondu, která je vysoce problematická z pohledu plošné ochrany, jelikož je v ní kladen vysoký tlak na jedinečný nástroj v podobě odvodů za vynětí ze zemědělského půdního fondu. Hlavními úkoly v ochraně půdy tak je územní plánování, které by nebylo pojaté pouze technokraticky, či řešení problematiky braunfields. Ministerstvo životního prostředí spravuje kromě operačního programu životního prostředí také Program péče o krajinu, který napomáhá péči o chráněná území i krajinu mimo ně. Samotný Operační program životního prostředí vychází při nastavování nového programovacího období z osvědčených opatření z minulých období. Ministerstvo Životního prostředí také nárokovalo zařazení cca 200 tis. Ha pozemků do státní rezervy, tento požadavek však nebyl dosud vyslyšen.

S aktivitami vázícími se k zemědělskému suchu seznámil přítomné RNDr. Jaroslav Rožnovský, CSc. Informoval, že na základě spolupráce Českého hydrometeorologického ústavu a Výzkumného ústavu meliorací, v.v.i. vznikl webový portál, kde jsou k dispozici podkladové informace o zemědělském suchu. Příkladem významné epizody s následkem zemědělského sucha je rok 2003, kdy v potencionální vláhové bilanci (rozdíl mezi příjmem a evapotranspirací) byl významný nedostatek vody. Ač jsme malá republika, jsou zde významné regionální rozdíly na základě členitého území. V problematice zemědělského sucha závisí na organizaci území i vlastnostech půdy, jelikož tam kde v důsledku eroze chybí orniční horizont, nelze předpokládat dobrou infiltraci vody do půdy a zároveň se významně zvyšuje hrozba sucha. Podle vývoje degradace půdy i vlivem postupující klimatické změny lze předpokládat i zvýšení rizika čtenějšího výskytu zemědělského sucha nejen v tradičně rizikových oblastech jako je jižní část Moravy ale prakticky na celém území ČR. Zemědělské sucho není klimatologického charakteru, ačkoli je tak v médiích často označováno.

Ing. Jan Hůda, Ph.D. seznámil přítomné s významem rybářství a rybníkářství a zaměřil se zejména na zhodnocení vlivu rybníčních soustav v průběhu povodní 2002. Optimum množství vody ve vodních tocích a nádržích včetně rybníků je pro každou zájmovou skupinu jiná. Z pohledů rybářů je optimální průměrný až lehce navýšený stav vod v tocích. V případech úhynů ryb, které jsou pro nižší stavy běžné, se rybáři setkávají s těžkým nepochopením z řad laické veřejnosti. Největší tradice rybníkářství na území ČR je v Jihočeském kraji, kde se nachází i největší Třeboňské rybářství. Při povodni 2002 prošla Třeboňská rybníční soustava s čistým štítem, přičemž některá díla zpomalila odtok výrazně více, než jak byla dimenzována. Tento stav byl mimo jiné dán i díky příkladné práci povodňové komise na řece Otavě. Na základě precizního monitoringu 13 rybníků je jisté, že těchto 13 rybníků během povodní 2002 zadrželo 98 mil. m³ nad své normální stavy. Při statistickém přepočtu na celou rybníční síť zadrželo dalších 300 rybníků 48,6 mil m³ nad své normální stavy a jejich funkce při povodních je tak nezpochybnitelná. Pro lepší představu tak rybníční soustava zadržela celkem více než je objem Lipna.

Ing. Petr Havel hovořil o mediálním obrazu vodního hospodářství, který je nedostačující a nevhodný. Degradace půd, zejména eroze i retence vody v krajině začíná být v médiích otvírána. Čelní politici tuto problematiku vnímají okrajově, ale stále čtenějšími extrémů se zvyšuje možnost, že budou více naslouchat. Je nutné uvádět tuto problematiku v širších souvislostech. Běžný čtenář neví, na které straně je pravda. Ta je obvykle na obou stranách, ale je nutné naučit lidi znát správnou váhu. Pohonné hmoty, jak již zmínil pan inženýr Sekáč, jsou levnější než stejný objem balené vody, přitom voda odtéká z krajiny a znehodnocuje se. Je tedy nutné systémově komunikovat po vlastních komunikačních kanálech bez závislosti na médiích. Je nutné prezentovat také ekonomická rizika, když se o krajinu, potažmo o vodu nebudeme starat. Podobně i malý odnos půdy znamená významné snížení produkční schopnosti půdy.

Předseda pracovní skupiny poděkoval všem přednášejícím a přislíbil rozeslání zápisu všem registrovaným účastníkům workshopu. A informoval účastníky o možnosti položit dotazy přednášejícím i po skončení workshopu pomocí emailu voda@vumop.cz a otevřel volnou diskusi.

První se přihlásil pan Mencil, který informoval o problematice nedostatečného jímání srážkových vod v zastavěném území. Informace o možnostech jímání povrchových vod lze hledat v zahraničí např. na pobřeží Jadranu. Navrhl zpřísnit podmínky při výstavbě nových budov, které by měly povinnost jímat srážkové vody například v závislosti na předpokládané spotřebě během plné funkce budovy. I v ČR již existují firmy, které jsou schopné projektovat a realizovat systémy, kdy jsou domem vybudovány rozvody na filtraci a využití užitkové vody.

Dále se do diskuse přihlásil pan Vít za spolek Aquarius, který se snaží posunout problematiku výš a zvýšit ochotu politiků o odpovědnost jak z úrovně státní správy, tak na lidské úrovni. Spolek zároveň zvyšuje osvětu u všech věkových kategorií od dětí po důchodce. Důchodci díky zkušenostem mají o tyto informace zájem a podporují snahu o další aktivity.

Pan Hodek, který zastupoval sdružení Ekodomov, které se zabývá kompostováním a snaží se o osvětu od roku 2004. Mnoho informací o půdě a vlivu na vodní prostředí je již známých, ale zemědělci je nechtějí respektovat. Nové je pak možné zveřejnit na www.kompostuj.cz. Čerpání dotačních titulů je náročné a ne každý o ně může zažádat. Zároveň mnoho zákonů v legislativě chybí, jedná se zejména o zákon o odpadech, či služební zákon. Neochotu politiků můžeme považovat za naši vinu, my je volíme.

Předseda pracovní skupiny na tento podnět rozvázal diskusi na téma resortismus pozitivní zprávou, o snaze Ministerstev životního prostředí a zemědělství nejít proti sobě. Generální ředitel státního podniku Povodí Vltavy Kubala však situaci tak optimisticky neviděl. Je sice zřejmá spolupráce obou ministerstev, ale resortismus pokračuje. Je řada skupin, řešících sucha, kterým jde o totéž, budou však muset spolupracovat, aby to vůbec fungovalo.

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

Předseda pracovní skupiny poděkoval všem zúčastněným, přednášejícím a diskutujícím a v neposlední řadě i Programu rozvoje venkova zastoupený vrchním ředitelem Sekáčem, který umožnil samotnou realizaci tematického workshopu.

Všem registrovaným účastníkům bude po skončení workshopu zaslán zápis na emailové adresy uvedené v presenční listině.

Přílohy: 1.) prezenční listina, 2.) program konference

EVROPSKÝ ZEMĚDĚLSKÝ FOND PRO ROZVOJ VENKOVA:
EVROPA INVESTUJE DO VENKOVSKÝCH OBLASTÍ

PROGRAM ROZVOJE VENKOVA

CELOSTÁTNÍ SÍŤ PRO VENKOV

